

Berekenend – maar dan heel anders

Overweging 23ste zondag door het jaar, 8 september 2019

Dominicuskerk Utrecht

Erik Borgman

gelezen: Wijsheid 9, 13-18b; Psalm 90;
Filemon 1, 9b-10+12-17; Lucas 14, 25-33

1.

'Bezint eer ge begint.' Bij ons thuis werd veel belang gehecht aan verstandigheid, Niet de benepen verstandigheid van je weet wel wat je hebt, maar niet wat je krijgt, maar de verstandigheid die nodig is om wat je wilt ook te doen en wat je begint ook te voltooien. 'Denk alvoor gij doende zijt, en doende denk dan nog.' En als we dat niet naar behoren hadden gedaan, dat werd ons voorgehouden dat wie zijn billen brandt op de blaren moet zitten. Jezus lijkt zoiets in het evangelie ook te zeggen tot degenen die achter hem aanlopen. Bedenk wel dat het wel eens lang zou kunnen duren, dat koninkrijk dat ik verkondig, dat het een kwestie is van lange adem. Als je dat niet aankunt, kun je maar beter niet met mij meelopen. Dan kun je maar beter niet hoog willen stijgen om uitzicht te krijgen – die toren – want dat lukt dan toch niet. Dan kun je maar beter vrede sluiten met de situatie waarin je zit en met degenen die haar zo proberen te houden, want die zul je dan niet overwinnen.

Met name dat laatste is wel een beetje *out of character*, nietwaar dat Jezus de gang naar het koninkrijk van God vergelijkt met een komende slag, een oorlog waarin twee legers tegenover elkaar. Roept Jezus, de vredesstichter, nu op tot een heilige oorlog, een christelijke variant van de *jihad*. Wist Hij dan niet wat wij toch door schade en schande geleerd hebben, namelijk dat oorlog geen problemen oplost maar een probleem is dat alle problemen vergroot en nieuwe problemen veroorzaakt?

Over twee weken begint de Vredesweek en het thema dit jaar is 'vrede verbindt over grenzen': dat wist Jezus toch ook?! Of *hoopt* Hij misschien dat wij zullen ontdekken dat we te zwak zijn om de overwinning te behalen en daarom naar onze tegenstanders toegaan en beginnen over vrede te onderhandelen? Zoals je misschien hoopt dat Boris Johnson uiteindelijk toch naar de Europese Commissie komt.

Neen, Jezus maant ons in het evangelie van vanmorgen niet aan om onze vijanden dan maar lief te hebben, omdat wij het toch niet volhouden om ze te blijven haten. We moeten in zijn visie vreemd genoeg de vrede veroveren, haar bevechten door bereid te zijn de eerste stap te zetten, steeds weer, steeds opnieuw de eerste stap. Dat is de lange adem waar het Jezus hier om gaat: dat wij steeds opnieuw moeten beginnen. We hebben het nooit, steeds staan we aan het begin.

2.

Die harde beginuitspraak van Jezus, die uitspraak van Jezus dat wie naar hem toe wil komen, zijn vader en moeder, zijn vrouw en kinderen, zijn broers en zusters moet 'verfoeien'; die uitspraak heeft hiermee te maken: we hebben het nooit, we staan steeds aan het begin. Je moet een hekel hebben aan je vader en moeder, je broers en zussen, je vrouw en kinderen en het staat er niet, maar volgens Jezus horen kleinkinderen ongetwijfeld in hetzelfde rijtje thuis: het is niet bepaald een boodschap waarmee je thuis kunt komen, toch? Niet eens bij jezelf. *Misei* staat er in het Grieks, van *miseoo*, verafschuwen, haten. Waar *gaat* dit over?

Geen slaaf kan twee heren dienen, zegt Jezus verderop in het Lucasevangelie, want – hier wordt een vervoeging van hetzelfde werkwoord gebruikt – hij zal de ene haten en de ander liefhebben (16,13; vgl. Mt. 6,24). Nu is het woordje 'slaaf' hier misleidend, want het

Griekse woord hier gebruikt is *oiketès* en dat betekent strikt genomen: bewoner, huisgenoot; het is vanwege dat 'heer' en dat 'dienen' dat de vertaling 'slaaf' is geworden. Je kunt niet bij twee huishoudens horen, zegt Jezus dus, niet van twee manieren van leven zijn. Je zult per definitie het ene huishouden in dienst stellen van het andere, of de andere manier van leven in de ene opnemen. Je moet kiezen. Kijken we in deze spiegel naar de tekst van het evangelie van vanmorgen, dan zegt Jezus dat wie hem volgt niet kan leven volgens de logica waarin ouders van hun kinderen zijn en kinderen van hun ouders, waar broers en zusters per definitie elkaar de hand boven het hoofd houden, waar man en vrouw een ondoordringbaar front vormen tegen de buitenwereld. Die levensvorm gaat uit van strijd, van samen staan wij sterker, van we moeten voor elkaar zorgen want niemand anders doet het. Aan die logica moeten we een hartgrondige hekel hebben, zegt Jezus, die moeten we met alles was in ons is haten en er ons van afkeren.

Teneinde ons te kunnen toekeren naar de logica van vrijgevigheid en genade waar Hij voor staat. Het begint bij ermee dat wij ons realiseren dat wij niet ons eigen leven veroverd hebben, maar dat het leven ons op wonderbaarlijke wijze is geschonken. Uit onszelf zijn we niet meer dan stof, zoals we in de psalm zongen, en alles wat daarbij komt is ons van buitenaf gegeven en is daarom allemaal bedoeld om te delen en weg te geven: 'om niet hebben jullie ontvangen, om niet moeten jullie geven' zegt Jezus als Hij zijn leerlingen uitzendt (Mt. 10,8).

3.

Want al doen we graag of het wel zo is, we weten niet hoe de wereld in elkaar zit. Wij weten niet bij welke logica wij leven, wij weten niet waarom wij er zijn en wat wij kunnen en moeten doen. Tenminste, niet als omvattend en kant en klaar plan. Niet vanuit het perspectief van het geheel, vanuit het perspectief van God. Dat houdt de lezing uit het boek Wijsheid ons vanmorgen voor. 'Wij vermoeden amper de dingen op aarde', zo lazten we. 'Zelfs wat voor de hand ligt ontdekken wij maar met moeite: wie speurt er dan na wat er in de hemelen is?' Wie kent de echte geheimen van het universum, de grondslag van het bestaan? Die geheimen. zo zegt de schrijver van het boek Wijsheid, het inzicht in de grondslag moet ons van Godswege te kennen worden gegeven en moeten we met behulp van de Gods Geest steeds weer ontvangen. 'Wie zou uw raadsbesluit gekend hebben, als U de Wijsheid niet had gegeven en uw heilige Geest niet uit de hemel had gezonden?'

Wat is ons dan aangezegd? De Bijbel en de christelijke traditie houden ons voor dat Gods raadbesluit het heil van mensen is, het heil van de wereld. Met de bekende spreuk van de Ireneus van Lyon: *Gloria Dei vivens homo*, de glorie van God is de levende mens. God heeft het beste met ons voor, wil dat alles tot bloei komt, gezamenlijk en afzonderlijk. 'God heeft de dood niet gemaakt', zegt hetzelfde Bijbelboek Wijsheid elders, 'en Hij vindt geen vreugde in de ondergang van hen die leven, maar alles heeft Hij geschapen om te bestaan' (Wijsh. 1,13-14). God wil dus het leven. 'Uw ogen zijn te zuiver om het kwaad aan te zien', zegt de profeet Habakuk over God, 'U kunt het onrecht niet onbewogen gadeslaan' (1,13). Wat God betreft is er dus uitzicht op goedheid en recht, op genade en waarheid. Altijd en steeds opnieuw. 'God is liefde', schrijft de apostel Johannes, beleerd door het leven van Jezus (1 Joh. 4,8.16), dus wij leven dankzij, van en voor de liefde. En dus *niet* wij leven *niet* van de onderlinge strijd die ons ten koste van elkaar doet leven, ons door onze kracht elkaar laat overwinnen.

4.

Wij kennen het geheim van de kosmos niet, niet het geheim van de afzonderlijke dingen, niet het geheim dat diep in onszelf verborgen is. Daarom vinden we de weg vooruit alleen door te kijken waar goedheid en waarheid zich aandienen, waar liefde en gerechtigheid perspectief

blijken te hebben en perspectief blijken te geven. Daartoe hebben we de heilige Geest ontvangen, die – met de wat mij betreft onovertrefbare formulering van Paulus – met onuitsprekelijke verzuchtingen in ons roept: *abba*, vader'. In dit roepen weten we ons kinderen van God, zoals dezelfde Paulus schrijft, en in deze verzuchtingen weten we dat voor wie God liefhebben alles zich ten goede keert. Immers, 'als God voor ons is, wie zal dan tegen ons zijn' (Rom. 8,15.26.28.31).

Maar houden we dat geloof vol en houden we het vol om steeds maar weer de tegengestelde uitleg van het bestaan tegen te spreken, houden we het uit om als wereldvreemd gezien te worden?. Lukt het ons om steeds opnieuw onszelf op het spel te zetten voor deze visie? Lukt het ons om steeds weer onszelf of te binnen te brengen dat het niet om ons gaat en het niet van ons afhangt, maar dat de liefde hierin bestaat: dat niet wij God hebben liefgehad, maar God ons heeft liefgehad en dat wij daarom geroepen zijn om in zijn Geest ook als eerste lief te hebben, steeds opnieuw als eerste lief te hebben. Dat kunnen we natuurlijk niet zomaar volhouden – ik in ieder geval niet. Maar met het oog hierop krijgen we, zo belooft Jezus een paar hoofdstukken verder, opnieuw en in overvloed broers en zussen, ouders en kinderen, en – nou vooruit, ook al zegt Jezus het niet – ook kleinkinderen terug (vgl. Lc. 18,29-30). Of liever: wij krijgen ze voor het eerst echt. Wij staan niet meer bij elkaar in de schuld, wij hebben elkaar niet meer nodig om samen sterker te staan, wij gebruiken elkaar niet op openlijke of verborgen wijze tot ons eigen voordeel, wij concurreren niet langer, zelfs niet om elkaars aandacht. Wij zijn elkaar tot zegen. God is liefde en in de ruimte van zijn liefde mogen wij ons geliefd weten en kunnen wij liefhebben, leren wij steeds opnieuw lief te hebben en geven wat we geleerd hebben aan elkaar door. Meer is er niet, het is genoeg: God is liefde. – Amen